

TL 4066 Kuzeyin Az Nüfuslu Halkları ve Arktik

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

Saha (Yakutlar) içerisinde oluşan Sub-etnoslar (1)

Hafta 10.

Hazırlık Soruları:

- Saha (Yakut)'ların etnik ve sosyal yapısı içerisinde Tunguzların yeri ve rolleri nedir?**

On yedinci yüzyılda Kuzey, Kuzey-Batı Yakutistan'ın etnik ve sosyo-kültürel yapısı ve bu yapı içerisinde Tunguz soy gruplarının durumu incelendiği zaman karşımıza doğuda Lena nehrinin aşağı kesimlerinden, batıda Yenisey nehrine, güneyde Vilo nehir havzası ve kuzeyde buz denizi ile sınırlı geniş bir yaşam alanı çıkmaktadır.

Bu geniş yaşam alanı içerisindeki bölgede Tunguz soy grupları görece geniş bir alana yayılmış olsalar da, aynı bölgede farklı etnografik ve lingustik yapılarda bulunmaktaydı. Bu yapıların başında Samoid soy grupları gelmekteydi. Bu gruplar Lena nehrine kadar olan bölgede varlık göstermekle birlikte daha sonra Tunguz soy gruplarının bölgede ilerleyişi karşısında Yenisey – Anabar bölgesine çekilmişlerdir. Yine Lena nehrinin aşağı kısmında Yukagiri soy gruplarının varlığı bulunmakta iken batıda Anabar nehrinin aşağı kısımlarında bugünkü Avamsk Nganasaların ataları Tavgiler yaşamakta idiler.

Bölge Tunguz soy grupları açısından değerlendirildiği zaman başlıca Tunguz soy grupları şu şekilde sayılabilir. Olenek nehri etrafında Vanyad ve Nyurumal soy grupları geyik çobanlığı ile meşgul olup, yaz aylarında Anabar ve Olenek nehirleri arasında sürülerini otlatırlarken, kışın güney bölgelere Yessey Gölü,

Vilo ve Aşağı Tunguzka nehirlerine göç etmekte idiler. Bunun dışında Olenek nehri ve Yessey gölü çevresinde Sinigir ve Ayanamlar, Katanga nehri etrafında Voyador'lar ve Boyagirler bölgedeki başlıca Tunguz boylarını teşkil etmekteydi.

Bölgenin Rus İmparatorluğunun idaresine girmesi ile birlikte bölge farklı idari yapılar arasında bölündü. Bu yapılara bakılacak olursa Yakut uyezd içerisinde Jiganskoye zimoviye, Olenskoye zimov'ye, Viloyuyskoye zimov'ye ve Mangazeyskiye (Turuhanskiye) uyezd içerisinde de Avamskoye ve Mangazeyskiye zimov'ye'ler karşımıza çıkmaktadır.

Bölge daha Rus idaresi altına girmeden önce iki ayrı yaşam alanına ayrılmıştı. Bu alanlardan ilki 2.7 bin nüfuslu Vilo nehri ve Lena nehrinin aşağı kesimini kapsayan alan, ikinci bölge ise 1.3 bin nüfuslu Yessey Gölü, Taymırya, Anabar ve Olenek nehirlerini içine alan geliş alandı.

Bu dönemde bölgede bulunan farklı Tunguz soy gruplarının siyasi durumlarına bakılacak olursa Bayagir'ler ve Vanyad'lar Yessey Gölü ve Aşağı Tunguzka nehirleri arasında birbirleri ile çatışmakta idiler, bunun yanında Sinigir ve Edyan soy grupları ise Anabar ve Olenek nehirleri etrafında birbirleri ile çatışmaktaydılar. Bu çatışmaların dışında Kaltagir, Nyurmagan ve Sologan soy grupları arasında da kan davaları bulunmakta idi. Bu çatışmaların sebepleri çok kesin olmasa da Geyik avının görece rahat yapıldığı Hatanga, Anabar ve Olenek gibi bölgelerde üstünlük sağlama amacı olduğu söylenebilir.

Yessey Gölü çevresinde yaşayan Tunguz soy gruplarının Rus idaresinin uyguladığı yasak politikasına karşı (1682-1683) yıllarında ayaklanması ise bölgedeki Tunguz nüfusun belirli bir zaman aralığı için de olsa göç etmesine neden olacak diğer bir önemli olaydır.

On yedinci yüzyılın seksenli yılları ile birlikte bölgeye Yakut göçleri başlamıştır. Küçük gruplar halinde bölgeye gelen Yakut göçlerinin temel nedeni Rus İmparatorluğuna ödenen ağır yasaklar, Toyonların ağır baskısı ve daha sonraki zaman diliminde ticaret olarak özetlenebilir. Vilo nehir havzasını kuzeye doğru takip eden Yakut gruplar Lena nehrinin Aşağı bölgesinden Jiganskoye zimov'ye ve sonrasında Olenek ve Anabar nehirlerine (1681) gelirken daha sonraları Yessey Gölü ve Hatanga nehrine kadar ulaşmışlardır.

Dönemin nüfus kayıtları hakkında detaylı araştırma yapan İ.S. Gurviç, Jiganskoye zimov'ye zimov'ye den ağır vergiler nedeni ile Olenek zimov'ye gelen pek çok Yakut aileyi tespit etmiştir. Diğer taraftan yapılan nüfus hareketinin karakterine bakıldığında ise bölgeye yapılan Yakut göçleri her zaman kalıcı olmamıştır. Kötü geçen balık ve geyik avı sezonları sonucunda pek çok kez Yakutlar yeni geldikleri bölgelerden görece daha rahat avlanacakları bölgelere geçmişlerdir.

Bölgedeki nüfusun sürekli hareket halinde olması aynı zamanda Çarlık Rusyasının idari sınırlara böldüğü bölgenin kozmopolit bir yapıya doğru evrilmesine yol açarken aynı zamanda farklı soy gruplarının bir araya gelmeleri ve ayrılmaları yeni birliklerinde ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Örneğin: 1652 – 1653 yılları arasında bölgede yaşanan salgın hastalık neticesinde bölgedeki Tunguz nüfusunda önemli ölçüde bir düşüş gözlenmiştir. Bölgede azalan nüfus kısa süre içerisinde bölgeye göç eden Yakutlar tarafından doldurulmaya başlanmıştır. Bu bölgedeki farklı soy gruplarının birbirleri ile karıştığını gösteren diğer bir örnek ise 1862 – 1863 yıllarında Yessey Gölü Tunguzları isyan sonucunda Jiganskoye zimov'ye ve Lena nehrinin aşağı kesimlerine kadar gitmişler fakat Amanat ve Vonyadırsk gibi soy grupları

Yessey deki durumun yatışması ile geri dönseler de bazı Tunguz soy grupları yerel Tunguz soy grupları ile karışmışlardır.

Temel Kaynak

Teziç M.C. Sibirya'da Etnosların ve Alt-Etnosların Oluşumunda Tunguz Soy Gruplarının Rollerini (Evenler, Dolganlar ve Geyik Yetiştiricisi Yakutlar) // Научное обозрение Саяно-Алтая. 2015 № 4 (12). S. 21-35.

Yardımcı Kaynaklar

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries the social organization of culture difference*, Boston: Little Brown.

Boronoyev, A.O. (2007). Territorial'naya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona, (Pod redakstiey d-r filosof. nauk professor. Boronoeva A.O) *Sibirskaya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona*, St. Petersburg: Asterion s.8-17.

El'nitskiye, K. (1895). *Inorodtsı sibiri i sednyeaziatskih vladniye Rossii etnografiçeskiye oçerki*, St. Petersburg, İzdaniye D.D. Poluboyarikova.

Evstigneev, Yu.A. (2003). *Rossiyaskaya Federatsiya narodi i ih podrazdeleniya – kratkiye etnologiçeskiye spravoçik*, İzdatel'stvo St. Peterburgskogo universiteta.

Fenton, S (2003). *Ethnicity*, Polity Press Black well Publishing Ltd.

Gumilyev, L.N. (2006). *Etnogeneza . biosfera zamli*, Moskova: Ast; Astrel'.